MASCULINITAT I IMAGINARI CULTURAL

Querella del ciutadà Kiyo i Borde Girl

Eloy Fernández Porta

Il·lustració: Lara Lars

La disputa verbal sobre gènere entre un home i una dona és una modalitat de literatura de base oral que, sense arribar a ser un "gènere" com a tal, es troba, inserida o diluïda, en diferents manifestacions expressives. Pot trobar-se en novel·les dialogades com *Un peso en el mundo* de José María Guelbenzu; és un tema constant als còmics autobiogràfics realitzats a duo per Robert Crumb i Aline Kominsky; és també un implícit en les *Entrevistes breus amb homes repulsius* de David Foster Wallace, on el procés de lectura implica imaginar les intervencions d'una o diverses interlocutores. Aquest text es presenta com una inflexió paròdica en aquest codi, alhora que com un fals estat de la qüestió d'alguns dels temes que recorren els Estudis sobre les Masculinitats contemporanis.

—De no ser per les dones els homes encara seríem a les coves. De no ser pels homes gais als murs de les coves mai s'hi hauria pintat un bisó. Quant als homes heteros… no ens va agradar que les nostres estimades, càlides coves es transformessin en galeries d'art dedicades a homenatjar el bisó i execrar el caçador, i no lamentem abandonar les nostres llars, que s'havien tornat, per la seva nova decoració i el seu injust propòsit, inhòspits. I, de tota manera, la major part de nosaltres mai no aconseguim caçar el bisó. Però ho havíem intentat. I, en fracassar, no culpem les dones, ni els homes gais. Ens culpem a nosaltres mateixos.

—Sortiu molt afavorits en aquest conte. Gairebé venen ganes de convertir-se en un de vosaltres. Per les pèrdues que vau patir, al teu judici immerescudes; per la noblesa amb què creus que les vau acceptar, pels esforços que dius haver realitzat, per la primitiva però bonica causa perduda en què suposadament us vau entossudir, per aquesta derrota que has vestit amb el vestit blau Klein de la malenconia, que us queda a mida. Per ser víctimes de la Història, no és això? Ah, quins bonics perdedors heu estat, quant ardor en la vostra caiguda…

—Sembla haver-hi quelcom bonic en això, sí. Jo no ho hauria dit… fins que vaig començar a veure dones enamorar-se de perdedors. I fa anys que ho veig.

—N'hi ha que són idiotes, en efecte, com n'hi ha que s'aficionen al peix cru o a les curses de fons. La popularitat de la cuina japonesa no la converteix en un model culinari universal, i tu mai no has dedicat ni deu minuts a veure una carrera femenina de tres mil metres obstacles. Et creus que cada vegada que una corredora arriba a una tanca es per a decorar-la amb garlandes i roses blanques.

—En això no soc competent, en efecte. Però jo no recomano a ningú que sigui competitiu. Ni a homes ni a dones. I no se m'ocorreria negar que l'art floral és un art aplicada, i a llarg termini les arts aplicades acaben sent considerades Art. Ves que això no passi abans del que ens pensem, i t'enganxi dient penjaments d'un Art en què les principals creadores són, totes, dones.

—L'art floral entrarà al Prado, sens dubte. La paritat de gènere no. Però com que hi haurà algunes flors de veritat, i no pintades per homes, molts visitants tornaran a casa convençuts de que la paritat ha arribat, i que, d'ara endavant, glòria i rajoles grogues. És un efecte òptic, com la impressió de que el dia de la igualtat s'apropa.

—Doncs a mi, sent home, l'art floral… no et diré que sigui la meva cosa predilecta, però sí em sembla interessant, perquè és una tradició que…

—I a mi, que m'assemblo als homes en la manera de cagar, l'art floral em sembla una cursileria, i encara que no m'ho semblés ho seria igual. Tu no entens el que és una tradició. Si un creador pot escollir, entre un repertori de possibilitats, una en què se sent més capaç, aleshores s'incorpora a una tradició. En canvi, les que es van veure atrapades en una casa, sense possibilitat de tenir estudis, ni de viure la seva vida, i no els va quedar cap altre remei que jugar amb xuclamels, no estaven escollint una tradició, estaven matant el temps al pati de la presó. Per redimir condemna. I, sens dubte, quan algú et treu el temps que et caldria per viure i et dona, com a almoina, unes quantes hores per a les teves tasques, en aquelles hores acabaràs fent una cosa bonica, entenent per *bonic* allò que ells opinaven que elles havien de fer. No t'enganyis: a la Sala Noble del Prado, a la inauguració de la expo de les floretes, hi haurà més homes fent-se selfies per semblar sensibles que dones aficionades a l'art. Fa més d'un segle que Duchamp va penjar d'una paret el que calia penjar, ja és una mica tard per venir a dir-nos que un ram de *clavelitos* ens portarà al Panteó. Això no és feminisme: és *neomarujisme*. Ja vau donar bastant la turra amb la moda dels *cupcakes*, i a la pròxima vegada que algú intenti convèncer-me que si em transformo en una maruja del

segle passat em sentiré com l'Eva Futura… respondré una cosa que no sonarà ni feminal ni florida.

—Vaja… doncs caldrà concloure que les comissàries, artistes i historiadores de l'art que proposen això s'equivoquen, no?

—És pitjor que això. Jo m'equivoco cada dia, sense falta, des de primera hora, però com a mínim els meus errors no són una cursileria i no em dedico a vendre il·lusions d'emancipació amb pètals fragants i sense espines. En aquest camí hi ha poc més que punxes, i qui l'emprengui sense saber-ho ha fracassat abans de començar a caminar i acabarà caient en un arç blanc dels grans, d'aquests que li encantaven a Proust.

—Burla-te'n tant com vulguis, però tu no sabries què són el fracàs i la caiguda si no ens haguessis observat. Quan has vist tu, retransmès per totes les televisions, el fracàs d'una dona, el cop de la seva caiguda?

—Molt poques vegades, en efecte. Tan poques com ocasions van tenir de triomfar i d'alçar-se sobre vosaltres. Qui inventa el triomf, i el reserva per a si, es reserva, també en exclusiva, el desastre.

—Si va ser com dius, no hi ha, en el desastre, certa grandesa? No mereix el soldat desconegut un monument?

—El primer ho va merèixer, sens dubte. Van deixar de merèixer-ho quan, en erigir-ne el segon, va quedar ben clar que el bronze i el marbre mai no s'utilitzarien per commemorar la vídua del soldat desconegut, la que va criar sola tres fills, amb una mísera pensió, i mai no va tenir ocasió d'abandonar la casa a la recerca de la glòria o de la mort, que, en els vostres contes, valen el mateix. La guerra que ella va lliurar, per crear els homes del futur, va ser secreta, sense crits de joia ni medalles, va ser crua i extenuant, i la va guanyar.

—Vam tenir notícies d'aquesta altra guerra, per cartes remeses als campaments, al costat del camp de batalla. Més pena ens va causar no poder lluitar-la que la certesa de saber que aquest camp seria la nostra tomba. No fugim de l'altra guerra. Tampoc la nostra no la declarem. Cap camarlenc no ens va fer lliurament del document, el tinter i la ploma. Potser no tens present que per firmar una Declaració de Guerra es cal saber llegir i escriure. No disposàvem, a casa, de canons, cascos ni submarins, mai no vam concebre un pla d'atac i no sabíem situar al mapa el país que ens van ordenar envair. Tot això ens va ser imposat. Ens van arrabassar la feina, la família, la vida. Digues que va ser un desastre, però no diguis que la guerra la van fer "els homes". La guerra la van orquestrar unes quantes persones, tan superiors, en la jerarquia militar, que més aviat semblaven semideus. Un semideu no és un home, i qui és reclutat a viva força no és responsable per executar les ordres que venen de les altures.

—Ja. I també van caure del cel les ordres de rabejar-se, de robar els morts, la rapinya, les violacions a les vídues dels soldats que vau matar.

—De vegades sí, de vegades van ser revenges per les mateixes dones violades, pels amics que van agonitzar durant dies, el ventre obert i mutilats. De vegades van ser psicopatia. Que d'entre els psicòpates hi hagi més homes que dones no diu res sobre la masculinitat, és una dada neurològica que no té res a veure amb les vides del comú dels homes. Fora d'això, observo que també tu has preferit creure que a les guerres les dones eren les úniques víctimes de violacions, i que la tortura resulta menys dolorosa. O potser creus que l'havíem merescut. El monument que demanes, tan necessari, no ho és menys que el monument al presoner de guerra violat en grup. El vel de censura que s'ha imposat sobre aquestes atrocitats ha portat a creure que la mort d'un home en el camp de batalla és el resultat dels seus deliris de poder, i que la mort d'una dona en un atac aeri és el resultat de la producció de gènere.

—I aquest vel de censura, el van aixecar les historiadores? Les novel·listes? Les periodistes? Les cineastes? Tots els seus poders units, contra una minoria d'homes indefensos?

—Mai no sabrem quins vels haurien aixecat, si haguessin pogut, i acostumo a sentir especulacions sospitosament optimistes sobre això. Sí sabem que aquest vel l'heu acceptat de molt bon grat, sempre que us ha convingut.

—Vau ser brutals.

—Vam ser enviats. La brutalitat es dona per afegiment. D'haver pogut escollir haguéssim preferit que ens reclutessin per força per a l'Acadèmia de Diplomàcia, però no vam tenir aquesta sort. I d'haver tingut ocasió d'assistir a aquesta Acadèmia, les lliçons les hauríem oblidat després de dues setmanes sense aclucar els ulls a la trinxera, entre el xiulet de les bales i la fetor de les latrines, veient cada dia…

—…morir companys, ja sé. No dubto que va ser terrible. Però els vostres morts tenen, si més no, aquesta història radiant, aquesta poesia malsana que mai no ha deixat d'inspirar altres atrocitats. No la tenen les víctimes de l'altra guerra, les dones mortes en avortaments casolans, en parts incompetents, en les matances mèdiques a la recerca de l'origen de la histèria, de la nimfomania, de totes aquestes supersticions que la Clínica va utilitzar com va utilitzar Mengele els seus presoners.

—Que les paraules "histèria" i "nimfomania" són només el producte de la dominació masculina ho creuria si no escoltés a moltes dones insultar les seves congèneres utilitzant aquests mateixos termes.

—La dominació masculina inclou crear situacions que interioritzar una idea sexista, encara que vagi dirigida contra el gènere propi, fins i tot quan podrà ser utilitzada contra una mateixa, és una opció menys de dolenta que renunciar a aquesta idea i quedar-se sola, parlant en un llenguatge alternatiu que els altres es neguen a entendre. Quant a l'ús del llenguatge, moltes amigues es diuen entre si "histèriques" o *bitches* amb afecte, amb humor, amb tendresa, entre copes i en festes d'aniversari. No hi ha cap problema social que s'hagi gestat en aquestes festes.

—També molts homes que no són part del problema utilitzen, amb aquesta mateixa actitud, de termes com a “marieta” o “lloca”. Si no hagués sentit mai un gai dir a un altre “marieta”, i no amb complicitat ni amb tendresa, pensaria que aquest terme és només heterofòbia; com més el sento, més em convenço que és polisèmia.

—No. No és el mateix apropiar-se d’un terme que va ser encunyat per injuriar-te, i redefinir-lo, que continuar utilitzant, amb suposada ironia, el terme que es va inventar per marginar-ne d’altres. L’ortotipografia és un bon invent, però posar entre cometes una paraula insultant o substituir la lletra rodona per la cursiva no farà que s’esfondrin els fonaments de la dominació masculina.

—Va ser una dona, i no un home, que va proposar corregir aquest terme i parlar de *dominació intermasculina*. Té lloc en la guerra, tant en el camp de batalla com al carrer, i no és exclusiu dels heteros. El gai *leather* que passa hores al gimnàs i nits a la sauna entre cossos neoclàssics, mentre Winckelmann el mira amb aprovació des del cel, se sent superior als transvestits primets i, sens dubte, els anomena “marietes”. Com també les atletes tenen el seu propi vocabulari per referir-se a les senyores amb panxa que mai no han fet esport. No és el sexisme el que ha creat aquests vocabularis, sinó l’esforç. Totes aquestes paraules es resumeixen, en realitat, en una frase: “jo faig més esforç físic en un dia del que fas tu en un mes”.

—No és una bona frase, i no et crec prou informat del que es diu als vestuaris femenins, que no van ser inventats per dones, per cert. De tota manera, fins i tot si el que dius fos cert tampoc això no representa un problema social, sens dubte no un de greu. Cap diari no s’interessa pel que diuen les futbolistes en acabar el partit. De fet, tampoc no expliquen el que passa durant el partit. Cap d’aquestes frases no podrà ferir ningú, perquè, si de debò s’han pronunciat, es perden en el mateix moment en què es diuen: han estat confinades al mateix espai estanc en què s’ha enclòs sempre tota aquella part de la feminitat que no convé. El de les futbolistes és un espai més confortable, sí, dins d’una presó més gran. I és clar que les deixen jugar: al pati de la presó *s’ha de* jugar, és obligatori. Si el zelador et veu recolzada en una paret i parlant amb una companya durant massa estona suposarà que planeges una fuga.

—De veritat voldries, per a les futbolistes, la sobreexposició pública, l’escrutini, la histèria masculina de la premsa esportiva? Voldries que, en sortir a jugar, en camp contrari, en comptes de sentir els xiulets de dues mil persones en sentissin quaranta mil? Ho voldries per a tu?

—Potser hauràs sentit a parlar de l’imperatiu categòric kantià. És molt bonic i de vegades funciona, però de vegades no: el que crec que és bo per a mi no ho proposo, no sempre, com a principi universal. La futbolista té el seu cos; jo el meu. Jo no seria capaç d’exposar-me als dos mil xiulets i, pel que fa a tu, sé del cert que una mirada de reüll en una recepció oficial et té mig deprimit tres dies seguits. La vocació de la futbolista inclou exposar-se als quaranta mil xiulets, sense el menor dubte. El que passa és que si veiéssiu una dona encaixar-los sense parpellejar us donaria una síncope, per això ningú no té interès en què la Lliga Femenina es retransmeti en horari de màxima audiència.

—Quan dius “ningú”, em temo molt que això inclou la major part de les dones, que, és un fet, no dediquen els diumenges a la tarda a anar a l’estadi on es juguen aquests partits.

—Tampoc tu no hauries vist un penal en la teva vida, com no has vist un penal d’hoquei herba, de no ser perquè la premsa més masculinitzada de totes les premses et va convèncer, des d’abans que sabessis sumar, que era necessari veure el tio tirar el penal. Pel que fa als xiulets els insults i la pressió mediàtica, mai no he sentit Iniesta demanar que l’en protegeixin. Què et fa pensar que una jugadora sí que voldria ser protegida? I per qui? Per un grup de guardaespatlles i un locutor de programa de llibres? Sempre has d’imaginar una autoritat masculina que vigili que no caiguin. Sempre inventes problemes imaginaris per intentar demostrar que no hi ha asimetria de gènere, sinó només maneres diferents d’expressar l’agressivitat.

—Tinc algunes diòptries, però no soc cec. Clar que hi ha asimetria de gènere, i sens dubte no soc jo qui n’ha patit les seves pitjors conseqüències, tampoc tu, però veure-la l’he vist des de tan aviat com tu. O potser et creus que no vaig tenir mare? Creus que la meva àvia era l’única mestressa de casa del país que no havien fet addicta als optalidons, als tranquil·litzants, a unes pastilles *anti-baby* que si les prengués una *millenial* l’haurien de portar a urgències? A la meva àvia la van convertir en una ionqui com a qualsevol dona de la seva generació, i ni tan sols ho sabia…

—Per descomptat que ho sabia. Ho sabia perfectament. La teva àvia sempre va saber que els optalidons no eren *adoquines* del Pilar. Però no li’n quedava cap altra: totes les seves amigues ho feien. I, a més, quants fills va criar ella sola?

—Cinc.

—Exacte.

—Bé, això, igual com allò altre del Cointreau, era una d’aquestes coses que mig se saben mig no se saben… És com l’escena de *¿Qué he hecho yo para merecer esto?* en què la mestressa de casa politoxicòmana entra a la farmàcia per enèsima vegada…

—… i es troba que les regles del joc han canviat, sí, i ara cal una recepta.

—Ah! “Com? I a sobre m’insulta! M’acaba de dir *drogoaddicta*!”

—La mestressa de casa d’aquesta pel·lícula *sabia* que era drogoaddicta, encara que fingís haver-se cregut que l’únic drogoaddicte és el de la xuta al braç. Havia de fingir-ho, igual que el periodista que fa l’enèsim article sobre l’augment del consum d’alcohol entre els adolescents, quin escàndol, no dono crèdit, fingeix ignorar que viu en un país alcohòlic, i no acaba l’article dient: “Doncs ja us ho he explicat, amics; ara aniré a fer uns gintònics, que ja passen de les onze del matí.” Sempre necessites creure que eren ingènues.

—Potser ets tu la ingènua. Qui diu, en aquesta pel·lícula, “ja no es val”, és una dona, com eren farmacèutiques, amigues de tota la vida, les que li donaven a la meva àvia aquestes

merdes, sense recepta ni intervenció del metge del *seguro*. Ja sé que em diràs que les farmacèutiques no dirigien empreses farmacèutiques ni eren el Ministre de Sanitat que feia els ulls grossos, però el que és col·laborar, van col·laborar. I tens raó: elles sí sabien molt bé el que venien, i quins efectes tenia.

—Exacte. Eren dones ajudant-se entre si, donant-se un cop de mà per evitar-se tants mals com fos possible. Aquesta va ser una de les formes de complicitat que s'havien disposat per a elles: jo soc la teva amiga, jo soc el teu camell, com ets la meva amiga et converteixo en ionqui per a tota la vida. La farmacèutica era un peó en una partida molt complexa. I, de tota manera, no et veig tan escandalitzat quan els teus amics es passen el telèfon d'un camell de confiança, ni quan treuen les targetes de crèdit sense que hi hagi caixer ni màquina a la vista. És molt graciós: quan ho fan els homes sí que s'hi val, però una dona drogant-se! Quin escàndol!

—Doncs sí que era un punyeter escàndol, sí, perquè ella no va poder triar-ho i el seu no era un ús recreatiu de les drogues: les prenia per suportar…

—… el treball domèstic, com avui tot déu pren coca per suportar el ritme laboral. L'única diferència és que a criar cinc fills i a fer compra, casa i bugada se'n deia "les seves tasques" i no estava remunerat. Les drogues no les prenia per celebrar que havia tancat un gran negoci.

—Això no ho fa menys escàndol, i si els farmacèutics haguessin estat homes no diries que van ser peons: diries que va ser culpa seva. Quan la meva àvia va arribar als cinquanta el seu cos estava tan habituat a la farmacopea que, per curar-se un refredat, havia de prendre tres gelocatils de cop. Vaig veure el meu avi prendre mig gelocatil, que el deixava grogui, i a la meva àvia empassar-se els tres, un darrere d'un altre. L'asimetria de gènere la vaig veure clara, encara que no sabés com se'n deia. I la vaig continuar veient, perquè totes aquestes pastilles se les prenia ella, una dona de bé, burgesa i senyora, amb Aigua del Carme, que se la podia prendre tranquil·lament, xerrant amb les seves amigues, perquè s'havia decidit que els licors dolços no són per a homes, i com que no són per a homes en realitat no són alcohol, i si a més es prenen en vasos de didalet, que no són una copa baló i no els aixeca una mà peluda, llavors queda clar que no són més que un caramel líquid. Així que les amigues que es passaven la tarda mamant Aigua del Carme, Marie Brizard, Cointreau, Aromes de Montserrat i Anís del Mono mai no havien provat l'alcohol, només eren noies prenent caramels. I em dius que no he vist asimetria de gènere! Sí que hi ha asimetria, sí. Els que diuen que a *Mad Men* es beu molt no van conèixer la meva àvia. Si l'haguessin posat cara a cara amb el Senyor Draper en una taula plena d'ampolles, a veure qui aguanta més, el pobre publicista aquell hauria acabat pels terres en coma etílic mentre la meva àvia prenia tranquil·lament una altra copeta de Cointreau.

—Brindo per això.

Eloy Fernández Porta

Eloy Fernández Porta és doctor en Humanitats per la Universitat Pompeu Fabra, amb Premi Extraordinari de Doctorat. És assagista i professor de teories de la cultura i d'art contemporani al Programa d'Estudis Hispànics i Europeus de la UPF i a la Barcelona School of Management. Entre les seves publicacions, destaquen els assajos *Homo Sampler* (2008), *Afterpop* (2010), *€®O$* (2010, Premi Anagrama d'Assaig), *Emociónese así* (2013, Premi Ciutat de Barcelona), *En la confidencia* (2018) i *L'art de fer-ne un gra massa* (2018), tots editats per Anagrama. És col·laborador de les revistes Rockdelux, Jot Down, A*Desk i Núvol. La seva obra ha estat traduïda a l'anglès, al francès i al portuguès.